

A jelenkori magyar történelem alapjai / The basics of contemporary Hungarian history SZTE BTK Jelenkortörténeti Tanszék

Előadás

Margittai Linda, Kalmár Melinda

A kurzus bemutatja a 20. századi Magyarország történetének meghatározó fordulóit. Értelmezi a jelenkori történelem fő tendenciát, nemzetközi környezetét és civilizációs viszonyait. Elemzi a politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális folyamatokat a század elejétől napjainkig, kitérve az első világháborúhoz vezető okokra és a háború következményeire. Vizsgálja a két világháború közti évtized kényszerpályáit, és az ország részvételét a második világháborúban. Áttekinti a szovjet típusú rendszer magyarországi kiépülésének fázisait, a működés jellegzetességeit, a visszatérő válságokat és a reformkényszereket, majd a rendszer lebomlásának dinamikáját. Az előadás fő célja, hogy átfogó képet adjon az elmúlt század legfontosabb eseményeiről, elemezze az összefüggéseket, különösen a nemzetközi kontextusok és a belső átalakulások kapcsolatát.

Az előadások témái

- 1. Az őszirózsás forradalom és a bolsevik diktatúra 1918-1919-ben. A Horthy-rendszer alapjainak lerakása és Trianon**
- 2. A bethleni konszolidáció kibontakozása és megszilárdulása**
- 3. Az 1929-1933-as világgazdasági válság magyarországi hatásai és a bethleni kormányzati rendszer válsága**
- 4. Kiút a válságból: Gömbös Gyula és Darányi Kálmán miniszterelnöksége 1932–1938. Modernizáció és/vagy totalitarizmus?**
- 5. Megváltozott külpolitikai viszonyok között – fegyverkezés, zsidótörvények, szociális helyzet, revízió 1938–1941**
- 6. Magyarország a második világháború időszakában 1941–1945**
- 7. A koalíciós időszak és a szovjet típusú rendszer kialakulása a negyvenes években**
- 8. Az ötvenes évek fundamentalizmusa, az első válságjelek és reformkísérletek**
- 9. A hatvanas évek kiterjedt reformjai**
- 10. A hetvenes évek stratégiai elképzelései és az elbizonytalanodás időszaka**
- 11. A nyolcvanas évek modellváltó kísérlete és a rendszerösszeomlás**
- 12. Az 1990-es évektől a napjainkig tartó időszak fő jellemvonásai**

A vizsgán lehetséges rövidebb vagy hosszabb esszékérdések

Az esszékérdések kidolgozásához minden esetben szükséges az előadások tartalma is. Ahol más szakirodalom nincs megjelölve, ott elsősorban az előadás tartalmát kell alapul venni, természetesen minden máshonnan származó ismeret is hasznos. Néhány helyen ajánlott irodalom segíti a tájékozódást.

1. Az őszirózsás forradalom

Pölöskei et al.: 93-103. és előadás

2. A Magyarországi Tanácsköztársaság

Pölöskei et al.: 105-114. és előadás

3. Magyarország az ellenforradalom hatalomra jutásától a kormányzóválasztásig

Pölöskei et al.: 115-133. és előadás

4. A trianoni béke és Teleki Pál első miniszterelnöksége

Pölöskei et al.: 134-140. és 155. és előadás

- 5. A bethleni belpolitikai konszolidáció kezdetei és a gazdasági stabilizáció**
Pölöskei et al.: 156-167., és előadás
- 6. A belpolitikai konszolidáció befejezése és az aktív külpolitika kezdetei Bethlen István miniszterelnöksége idején**
Pölöskei et al.: 167-179., és előadás
- 7. A világgazdasági válság magyarországi hatásai és a bethleni kormányzati rendszer válsága. Károlyi Gyula kormánya**
Pölöskei et al.: 20. századi magyar történelem 1900-1994. 183-192., és előadás
- 8. A magyar társadalom a Horthy-korszakban**
Pölöskei et al.: 143-154.
- 9. A Gömbös-kormány külpolitikája**
Pölöskei et al.: 195., Romsics 240-242.
- 10. Gömbös belpolitikájának jellemzése**
Pölöskei et al.: 196-197., 199-201.
- 11. A kormányzói jogkör kiterjesztésének jelentősége a harmincas években**
Romsics 228-229., Pölöskei et al.: 196., 207.
- 12. A szélsőjobboldali mozgalom a harmincas években – pártok, programok, társadalmi bázis**
Pölöskei et al.: 206., 209., 214-215., 217., 231.
- 13. Szociális törvények a harmincas években**
Romsics: 200.
- 14. A magyar külpolitika a harmincas évek második felében**
Romsics: 242-245.
- 15. A zsidóságot érintő diszkriminatív törvények (1938–1944)**
előadás
- 16. A területi revízió lépései, módja, eredményei, területi, népességi adatok**
Romsics 244-250.
- 17. Magyarország hadbalépésének körülményei, a szovjet hadszíntér eseményei 1941–1943**
előadás
- 18. Magyarország német megszállásának előzményei, tényei, következményei**
Pölöskei et al.: 258-261.
- 19. Kísérlet a háborúból való kiugrásra**
Pölöskei et al.: 262-264.
- 20. A nyilas uralom**
Pölöskei et al.: 264-266.
- 21. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Kormány megalakulása, működése**
Pölöskei et al.: 269-273., Romsics 278-279
- 22. A párizsi békekonferencia és következményei**
Pölöskei et al.: 288-293.
- 23. A magyar társadalom veszteségei a második világháborúban és azt követően az ötvenes évek végéig**
Pölöskei et al.: 274-276., ajánlott: Bottoni 88-95, 103, 114, 123-134.
- 24. Magyarország szovjetizálásának folyamata, viták Magyarország 1945 utáni esélyeiről**
Pölöskei et al.: 293-294., Kalmár: 42-53. és előadás
- 25. Az 1945-ös, 1947-es és 1949-es nemzetgyűlési választások; államforma**
Pölöskei et al.: 278-284, 294-300, 300-308., ajánlott: Romsics: 276-279, 283-294
- 26. A háború utáni stabilizálás nehézségei: A Tildy- és a Nagy Ferenc-kormány főbb törekvései**

Pölöskei et al.: 280-282., 284-288.

27. A népi demokratikus formáció fogalma, jellemzői, a kialakult rendszer további megnevezései

Romsics 271., Kalmár 189-192. és előadás

28. Konceptiós perek, ideológiai viták 1949-1952

Romsics: 343-344. és előadás

29. A kettős politikai struktúra (az MDP/MSZMP főbb irányító szervei is)

Romsics 336-344.

30. A Rákosi rendszer

Pölöskei et al.: 308-311., 315-323.

31. A földtulajdonlás főbb fordulatai, sajátosságai: földreform, téészesítés, állami gazdaságok, termelészövetkezetek, háztáji, részesművelés

Pölöskei et al.: 273-274., Romsics: 281-285, 416-419, 42

32. A tervgazdaság jellemzése, Magyarország gazdasága 1945-1964

Pölöskei et al.: 311-315, 341, 115-117, ajánlott: Romsics: 303-317, 344-357, 374-382, 416-418, 423-441.

33. Magyarország gazdasága 1964-1989, a reformok és visszaesések jellemzői

Pölöskei et al.: 350-367, Kalmár: 451-459, Romsics: 425-454.

34. A térség integrációs szervezetei

Kalmár: 176-181, 333-344, 349-353. és előadás

35. Az első válságjelek, az új szakasz politikája, szovjet-magyar tárgyalások 1953-1955

Kalmár: 78-99., ajánlott: Romsics 374-375.

36. Az 1956-os magyar forradalom

Pölöskei et al.: 325-332., Romsics: 386-395.

37. 1956 nemzetközi kontextusa: nagyhatalmak, ENSZ és a szuezi válság

előadás, ajánlott: Békés: 101-115.

38. 1957. januári többoldalú tárgyalások témái, jelentősége

Kalmár: 107-109. és előadás

39. A kora-kádárizmus jellemzése (restaurálás, konszolidálás, szanálás fogalmai)

Pölöskei et al.: 333-341, 345-350. Kalmár: 109-111. és előadás

40. Az oktatási struktúrák főbb jellemzői 1945-1989

Pölöskei et al.: 411-418., ajánlott: Romsics: 318-326, 357-362., ajánlott: Kalmár: 302-303, 454-464.

41. Kultúra, tájékoztatás, információ 1956-1989

Kalmár: 136-142., 147-150., 281-284., 435-450.

42. Autodidakta és professzionizálódó vezetés, tudomány és politika

Kalmár: 104-105, 119-120, 123-125, 201-202, 296-300, 501-503

43. A koegzisztencia, enyhülés és a hidegháború kapcsolatainak értelmezése és hatása a magyar politikai életre

Kalmár: 169-177. és előadás

44. A kádári életszínvonalpolitika

Kalmár: 105-107., 115-117., Romsics: 406-407., 478-486.

45. A helsinki folyamat, Magyarország viszonya a megállapodáshoz

előadás

46. A válság jelei, Magyarország csatlakozása a Nemzetközi Valutaalaphoz

Pölöskei et al.: 435-438., Kalmár: 451-459.

47. A magyar rendszerváltás folyamata, főbb szereplői, eredményei

Pölöskei et al.: 373-385., Kalmár: 527-540., 556-590., és előadás

48. A rendszerváltást követő korszak főbb jellegzetességei

Pölöskei 385-393., és előadás

Kötelező irodalom

A megadott könyvek kötelező oldalszámai egyenként megjelennek a tételeknél.

Pölöskei Ferenc–Gergely Jenő–Izsák Lajos: 20. századi magyar történelem 1900–1994. Korona Kiadó, Budapest, 1997.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Osiris, Budapest, 2010.

Kalmár Melinda: Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjetrendszer 1945-1990. Osiris, Budapest, 2014.

Ajánlott:

Stefano Bottoni: A várva várt Nyugat. Kelet-Európa története 1944-től napjainkig. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, 2015.

Békés Csaba: Enyhülés és emancipáció, Osiris, Budapest, 2019.

Romsics Ignác (szerk.): Magyar történelmi szöveggyűjtemény 1914-1999. I-II. Osiris, Budapest, 2000. I. kötet.

További tájékoztatói lehetőségek

Források, adatbázisok:

<http://allamszocializmus.lapunk.hu>

<http://www.rev.hu/>

<http://www.digitarchiv.hu/>

<http://beszelo.c3.hu/search/node/kronol%C3%B3gia>

<http://www.coldwar.hu>

<http://www.artpool.hu>

http://www.oszk.hu/oszk_katalogusok

A legfontosabb megtanulandó/értelmezendő fogalmak, nevek és évszámok korszakonként

- Ezekon túl szükséges ismerni a szakirodalom kifejezéseit, különösen azokat, amelyek az órákon is elhangzanak.

1918-1930

Fogalmak

homo regius, polgári demokratikus forradalom, eckartsai nyilatkozat, Vix-jegyzék, tanácsköztársaság, bolsevik diktatúra, Forradalmi Kormányzótanács, népbiztos, vörösteror, Antibolsevista Comite, szakszervezeti kormány, fehérterror, internálótábor, Nemzeti Hadsereg, Clerk-misszió, koncentrációs kormány, szabad királyválasztók, legitimisták, királypuccs, kisantant, rendtörvény, numerus clausus, földreform, bethleni konszolidáció, népszövetségi kölcsön, korlátozott polgári parlamentarizmus, revízió, neonacionalizmus, boletta, kartelltörvény, 33-as bizottság, statárium

Nevek

Apponyi Albert, Berinkey Dénes, Bethlen István, Böhm Vilmos, Clerk (George Russel), Friedrich István, Garami Ernő, Gömbös Gyula, Horthy Miklós, Huszár Károly, Jászi Oszkár,

Károlyi Gyula, Károlyi Mihály, Klebelsberg Kunó, Kun Béla, Kunfi Zsigmond, Nagyatádi Szabó István, IV. Károly, Peidl Gyula, Peyer Károly, Simonyi-Semadam Sándor, Teleki Pál, Tisza István

Évszámok 1919-1932

1918. október 24. A Magyar Nemzeti Tanács megalakulása.

1918. október 31. Az őszi forradalom (polgári demokratikus) forradalom győzelme.

1918. november 16. A népköztársaság kikiáltása.

1919. március 21. A Forradalmi Kormányzótanács megalakulása és a Magyarországi Tanácsköztársaság kikiáltása.

1919. augusztus 1. A Forradalmi Kormányzótanács lemondása, a tanácsköztársaság bukása.

1919. november 16. A Nemzeti Hadsereg bevonulása Budapestre Horthy Miklós vezetésével.

1920. január vége. Nemzetgyűlési választások.

1920. március 1. Horthy Miklós kormányzóvá választása.

1920. június 4. A trianoni békeszerződés aláírása.

1921. március vége – április eleje. Első királypuccs.

1921. április 14. Bethlen István kormányának megalakulása.

1921. október vége. Második királypuccs.

1921. november 6. A Habsburg-Lotharingiai-ház trónfosztása.

1921. december közepe. Népszavazás Sopronban és környékén.

1921. december 22. Bethlen-Peyer-megegyezés.

1922. február 22. Az Egységes Párt megalakulása.

1922. május vége – június eleje. Nemzetgyűlési választások.

1923. augusztus eleje. Gömbös Gyulának kilépése az Egységes Pártból. Később megalakítják a Fajvédő Pártot.

1924. tavasz. A Magyar Nemzeti Bank megalakulása.

1926. november. Törvény a felsőházról.

1926. december közepe. Országgyűlési választások.

1927. április 5. Az olasz-magyar barátsági szerződés aláírása.

1929. október vége. Tőzsdekrach New Yorkban. A világgazdasági válság kezdete.

1930. december. A Független Kisgazdapárt megalakulása.

1931. június vége. Országgyűlési választások.

1931. augusztus 19. Bethlen István és kormányának lemondása. A bethleni konszolidáció vége.

1931. szeptember. Statárium elrendelése Károlyi Gyula kormánya idején.

1932-1945

Nevek

Bethlen István, Horthy Miklós, Gömbös Gyula, Darányi Kálmán, Imrédy Béla, Teleki Pál, Bárdossy László, Kállay Miklós, Sztójay Döme, Lakatos Géza, Szálasi Ferenc, Kánya Kálmán, Hóman Bálint, Böszörményi Zoltán, Meskó Zoltán, Hubay Kálmán, Bajcsy-Zsilinszky Endre

Alapfogalmak, tények, kronológiai adatok

1933 a kormányzói jogkör kiterjesztése

I. kereskedelmi pótegyezmény Németországgal

1934 diplomáciai kapcsolatok a Szovjetunióval

II. kereskedelmi pótegyezmény Németországgal

„római jegyzőkönyvek”

- 1935 választások
- 1936 telepítési törvény
- 1937 a kormányzói jogkör kiterjesztése
szociális törvények
Magyar Nemzetiszocialista Párt
1938. március 5. győri fegyverkezési program
- 1938 a mezőgazdasági dolgozók kötelező öregségi biztosítása
I. zsidótörvény
új választójogi törvény
Szálasi Ferencet három év fegyházra ítélik
1938. augusztus
bledi egyezmény
kieli találkozó
1938. november 2. első bécsi döntés
1939. február a Szovjetunió megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal
1939. március Kárpátalja visszacsatolása
1939. április Magyarország kilépése a Népszövetségből
1939. május második zsidótörvény
választások
1939. szeptember a magyar-szovjet diplomáciai kapcsolatok helyreállítása
- 1940 törvény a nyolc osztályos népiskola bevezetéséről
1940. augusztus második bécsi döntés
1940. november 20. Magyarország csatlakozik a háromhatalmi egyezményhez
1940. december 12. örök barátsági szerződés Jugoszláviával
1941. április 11. csatlakozás a Jugoszlávia elleni német támadáshoz, a Délvidék visszacsatolása
1941. június 27. a Szovjetunió elleni hadiállapot bejelentése
- 1941 a III. zsidótörvény
- 1941 nyár a kamenyec-podolszkiji deportálás
1941. október 6. antifasiszta tüntetés
1941. november 1. háborúellenes tüntetés
1941. december Nagy-Britannia bejelenti a hadiállapotot Magyarországgal, Bárdossy bejelenti a hadiállapot beálltát az Egyesült Államokkal
1941. december 25. a *Népszava* karácsonyi száma
1942. január a délvidéki razziák
1942. március 15. háborúellenes tüntetés
1942. április – 1943. tavasz: a 2. magyar hadsereg a szovjet fronton
- 1942 a zsidók ingatlanszerzésének megtiltása
1943. január a 2. magyar hadsereg összeomlása a Don-kanyarban
1943. nyár-ősz fegyverszüneti tárgyalások a nyugati szövetségesekkel, előzetes fegyverszüneti megállapodás
1944. március 19. Magyarország német megszállása
1944. májustól a zsidó lakosság gettókba zárása, majd a vidéki zsidóság deportálása, a holokauszt
1944. szeptembertől Magyarország hadszíntér
1944. október debreceni páncélos ütközet
1944. október 11. előzetes fegyverszüneti megállapodás a Szovjetunióval
1944. október 15. sikertelen kiugrási kísérlet
1944. december 2. Magyar Nemzeti Függetlenségi Front
1944. december 28. hadüzenet Németországnak

1944. december 25. – 1945. február 13. Budapest ostroma
1945. január 20. fegyverszünet a Szovjetunióval
1945. március rendelet a földosztásról
1945. tavasz balatoni (székesfehérvári) ütközet
1945. április a magyarországi harcok vége
1932–1936 Gömbös-kormány
1936–1938 Darányi-kormány
1938–1939 Imrédy-kormány
1939. február – 1941. április Teleki Pál kormánya
1941. április – 1942. március Bárdossy László kormánya
1942. március – 1944. március Kállay Miklós kormánya
1944. március – 1944. augusztus Sztójay-kormány
1944. augusztus 29. – 1944. október 15. Lakatos Géza kormánya
1944. október 16. – 1945. március 29. Szálasi-kormány
1944. december 22. Ideiglenes Nemzeti Kormány, Miklós Béla

1945-napjainkig

Fogalmak

állami gazdaság, arányosítás, autarkia, ÁVO/ÁVH, Baloldali Blokk, beszolgáltatás, B-listák, Ellenzéki Kerekasztal első, második és harmadik magyar köztársaság, európai kollektív biztonsági rendszer, extenzív és intenzív gazdálkodás, háztáji, hiánygazdaság, Ideiglenes Nemzeti Kormány, igazoló bizottságok, kék cédula, kényszerkoalíció, KGST szakosodás, koegzisztencia, kollektív autarkia, Kominform, köztársaság-ellenes összeesküvés, kulák, Magyar Függetlenségi Népfrent, Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, MKP, MDP, MSZMP, MEFESZ, munkásország, Nemzeti Kerekasztal, Nemzeti Főtanács, Népfrent, népi állam, NET, Elnöki Tanács, nivellálás, nomenklatúra, olajválság, öngazgatás, permanens forradalom, Petőfi Kör, részesművelés, szálamitaktika, SZEB, szektorok (első, második, harmadik, negyedik), személyi kultusz, szovjetizálás, társadalmasítás, termelőszövetkezet, tudományos technikai forradalom, új gazdasági mechanizmus, új szakasz, Valutaalap, Világbank, XX. kongresszus

Nevek -- a hivatalban töltött idők dátumaival együtt

- köztársasági elnökök
- az Elnöki Tanács elnökei
- a kormányfők 1944-2016
- az MKP, MDP és az MSZMP első számú vezetői 1945-1989

Évszámok

1944. december 21. Ideiglenes Nemzetgyűlés
1945, 1947, 1949 nemzetgyűlési választások
1945 földosztás
1946 forint bevezetése
1947 köztársaság-ellenes összeesküvés vádja, Kovács Béla letartóztatása
1947. február 10. párizsi békeszerződés aláírása
1947 május Nagy Ferenc miniszterelnök lemondatása
1947 augusztus kékcédulás választások
1948 június két munkáspárt egyesülése, az MDP megalakulása

1949 Rajk-ügy kezdete
1949 új alkotmány, Magyar Népköztársaság
1953 július Nagy Imre-kormány, júliusi kormányprogram
1955. március Nagy Imre lemondása
1956. július Rákosi Mátyás lemondása
1956 október Rajk László újratemetése
1956. október 23. magyar forradalom kezdete
1956. november 1. Magyarország kilép a Varsói Szerződésből, semlegesség kinyilvánítása
1956. november 4. második szovjet beavatkozás, a Kádár-kormány megalakulása
1956. december területi munkástanácsok feloszlata, sortüzek
1956-62/63 megtorlás és konszolidálás
1958 június Nagy Imre kivégzése
1968. jan.1.gazdasági reform, új mechanizmus bevezetése
1977 külgazdasági nyitás
1982 csatlakozás az IMF-hez
1985 monori találkozó
1987 lakitelki találkozó
1987 MDF megalakulása
1988 Fidesz
1988 Szabad Kezdeményezések Hálózata (@SZDSZ)
újjáalakult: FKGP, MSZDP
1988 rendkívüli pártértekezlet, Kádár János formális pártelnök, a valódi pártvezető és még néhány hónapig miniszterelnök is: Grósz Károly
novembertől miniszterelnök: Németh Miklós („szakértői kormány”)
1989 eleje engedélyezik a pártok alapítását
1989. március 15. az utolsó nagy ellenzéki demonstráció, az Ellenzéki Kerekasztal megalakulása
1989. június megkezdődnek a rendszerváltó tárgyalások, sarkalatos törvények megalkotása (csak a rendszer átalakulásának biztosítására)
1989. június 16. Nagy Imre és társai újratemetése
1989. szeptember 11. a kelet-németek átengedése az osztrák határon
1989. szeptember 18. a háromoldalú megállapodások aláírása
1989. október az MSZP megalakulása
1989. október 23. a 3. magyar köztársaság kikiáltása
1990 március megállapodás a szovjet csapatkivonásról
1990 március–április szabad parlamenti választások, Antall (József)-kormány
1991 a KGST és a VSZ feloszlata
1999 csatlakozás a NATO-hoz
2004 csatlakozás az Európai Unióhoz
2012 új alkotmány